

Intryck från Sydafrika: BOSTADSELÄNDET

VI BÖRJAR och slutar vår sydafrikanska resa på flygplatsen invid Johannesburg. Johannesburg, störstaden framför andra, verkar Chicago i karikatyr: skyskrapor, lyxvillor och slum om vartannat, heft och våldsam expansion, med de många milen av gruvor, gruvhögar och gruvstäder — det berömda Rand eller Witwatersrand — i söder, sydväst och sydost. I detta område bor minst två miljoner, omkring en sjättedel av unionens befolkning, varav drygt två tredjedelar infödda. Vid sidan av detta tumult ter sig huvudstaden Pretoria, trots sina 300.000 invånare, som en idyll, stillsamt och lantligt. Efter två veckor i de båda städerna — i jäkt mellan samtal och besök i gruvor, infödingskvarter, skolor och sjukhus — far vi till Dundee i nordvästra Natal, inbjudna av några av de svenska missionärer som gör så mycket för att hjälpa och lära besökarna. En dag i zulu-landet, med bilresor över berg och hedar, där de brungula kraalerna växer in i ödemarken, ger oss någon föreställning om hur en fjärdedel av befolkningen, de äkta infödingarna, lever. Sedan till den stora hamnstaden Durban: en kulliss mot havet av flöjta badhotell, där bakom affärskvarter och mjällret av indier och svarta. Från

Avlopp saknas nästan alltid i de svartas slumstäder. En infödd kvinna i en Durbanlokation med det stolta namnet Cato Manor är tuengen att använda "gärdsplanen" framför sitt hus. Den nedre bilden visar en bostad i lokationen Windermere i Kapstaden.

Durban till East London i nordöstra Kapprovinsen, med två dagars av departementet för de infödda anordnad färd genom negerreservatet Ciskei och besök i kraaler, fabriker och negeruniversitetet Fort Hare. Slutligen ett par veckor i Kapstaden och området där omkring, julafton på det

blå tåget till Johannesburg. Vad vi inte får se mycket av är de väldiga vidderna i norra Kap och Oranjefristaten; det är det verkliga Sydafrika, säger många till oss, i anslutning till den internationella romantik som förlägger ett lands hjärta till avlägsna, glest bebyggda och åt jordbruk och boskapsskötsel helgade områden.

Men vi har i alla fall fått se mycket, och mycket vackert. Högsletten med bergskedjor och kul-lar i praktfulla färger, kvinnor och barn på kraalerna i pastorala sysslor, den rika landsbygden i södra Kap, som påminner om

Kartan visar de olika provinserna i Sydafrikanska unionen och de städer som berörs i artikeln. Områdena Basutoland och Swaziland lyder, liksom Bechuanaland, under England.

Frankrike, de storslagna havs- och fjällvyerna mellan Kapstaden och Godahoppssudden. På bekvämligheten är det inget fel; hotell, järnvägar och bilvägar är snarast på amerikansk nivå; det erida vi kan klaga över är maten, överallt serverad vid en bestämd timme enligt långa och enformiga matsedlar, med den smak som kommer av uppvärmning i ångskåp. Priserna förefaller oss vara ungefär desamma som i Sverige. Människorna har nästan genomgående varit älskvärda och hjälpsamma. Det har varit relativt lätt att träffa politiker och andra ledande personer, och de har visat en för intervjuaren sympatisk tendens att tala väl och utförligt. Totalintrycket, även av det jag direkt "ser och hör", blir dock än mörkare än jag tänkt mig. Frukthan, förtrycket och brutaliteten skymtar överallt. Jag tycker mig inte förut ha sett så mycket av onödiga konflikter och pinande utan mening. De fem eller sex folk eller raser som här tvungits samman bildar ett familjehelvete i jätteformat. Men det är de vita som styr och som har ansvaret.

Under vår vistelse i Johannesburg fattade stadens myndigheter beslut om att i vår helga vecka åt familjelivet (family life week). Borgmästaren framhöll hur värdefull denna vecka skulle vara för att motverka den höga skilsmässofrekvensen och stärka sammanhållningen inom familjerna. Staden och landet "borde äg-

na större uppmärksamhet åt sådana ting som hobbies för familjen, konsten i dess förhållande till familjelivet, familjens rekreation och de svårigheter familjen möter i vårt moderna liv". Man skulle, slutade borgmästaren, "uppmuntra familjelivets vecka också i de icke-europeiska områdena". Det var, av skäl som jag strax skall komma till, ett förbluffande uttalande. Ett par veckor senare försvarede Sydafrikas delegat Jooste sitt land mot anklagelserna i FN. Det vore oriktigt, påstod han, då det talades om att tusentals icke-européer levde i slumstäder; man generaliserade från "isolerade fall", och Sydafrika vore i själva verket i färd med att snabbt klara upp de få missförhållanden som här förelåg.

Under tiden besöker vi dag efter dag, i stad efter stad — främst Johannesburg, Durban och Kapstaden — slumområden (shantytowns), där eländet, trångboddheten, smutsen trotsar varje beskrivning. Ruckel, sammanradsade av säckkväv, korruerad plåt, stycken skurna ur bensindunkar, några träbitar — utan golv, utan eldstad, utan ljus, utan klosetter, med vattenposter på hundratals meters avstånd — med 5–10 människor boende i ett rum på 8–10 kvadratmeter. Här är inte tal om isolerade fall. Jag har själv hört om eller gått igenom sådana "lokationer" med tillsammans hundratals tusentals invånare; med säkerhet kan antas att minst tredjedelen av de svarta i städerna (omkring en miljon) lever på detta sätt jämte hundratals tusentals indier och färgade. Det är inte fråga om något som snabbt försvinner; de slumområden vi ser har funnits i flera år och stundom i årtionden. Ett begränsat område har upplåtits, och därför ligger kyffena sammangyttrade; lokationerna ligger visserligen i regel utanför stadsgränsen eller den huvudsakliga bebyggelsen, men utan grönt, träd eller något "lantligt" i närheten. Vägarna, vid regn en lervälling, vid torka höljda av tums tjockt damm, är de myllrande barnens lekplats. (75 procent av barnen föds utanför äktenskapet, 20–40 procent dör under första levnadsåret.) Avstånden till arbetsplatserna är så stora och bussförbindelserna så dåliga att man är lycklig över att inte behöva beräkna mer än en timmes väntetid och en halvtimmes restid.

Det finns också bättre lokationer. I Johannesburg indelade jag de ställen vi såg i tre klasser; den första klassen omfattar områden där familjer bor i ordentliga små hus på ett–två rum och kök, där det finns avlopp, vatten (åtminstone helt nära) och särskilt uppförda klosetter inom- eller utomhus. Men även i dessa lokationer, som det är infödingsfamiljens dröm att få bo i, saknas i allmänhet inne och ute elektriskt ljus, vägarna (man kan inte tala om gator) och kommunikationer-

na är usla. Bättre än på detta sätt bor i Johannesburg, och det gäller i stort sett även andra städer, blott en liten minoritet av den icke-europeiska befolkningen.

Till en del förklaras och ursäktas detta elände av den snabba industrialiseringen, som drivit allt större massor till städerna. Självfallet vill man i princip förbättra läget, och diskussionen kring dessa frågor innefattar en rad långtgående förslag och omfattande utredningar. Men lika fullt är slumstädernas omfattning en skandal i ett land där den härskande vita befolkningen är mera välsituerad än någonstans utanför Nordamerika och där beskattningen är ytterligt låg. Att så relativt litet görs beror sannolikt till en del på att få vita observerar dessa ting. Slumstäderna ligger avsidet, och man behöver alltså inte se dem; i många fall är de stängda för den vita allmänheten — med stängsel och vaktande poliser vid portarna — med motiveringen att det är riskabelt för vita att här visa sig. I vanligt byggligt sällskap talas med beklagande om slumstäderna, men man har inte sett dem och vet inte hur hemska de är.

Ett kapitel för sig är de kaserner (compounds) där de 300.000 infödda arbetarna i guld- och diamantruvor är inhysta. Här förs tanken på någorlunda välordnade fångelser. De svarta tar anställning på viss tid (6—14 månader), bor under uppsikt i logement på ett tjugotal bäddar, får inte avlägsna sig från området utan tillstånd; kvinnor och barn är bannlysta. Arbetarnas lön är otroligt låg (omkring 2.50 kronor

om dagen), men de är väl födda (4.000 kalorier om dagen) och över huvud behandlade som dyrbara husdjur. Intrycket från gruvorna är ohyggligt — "det trångaste, mest mekaniska, minst givande liv som vi kan drömma om i en mardröm", skriver Nadine Gordimer för de vitas del — men det är i alla fall fråga om ett sanerat och hygieniskt helvete.

HERBERT TINGSTEN

D • N

8/1 1954

Den farliga folkomröstningen

Då socialdemokratin, redan då Sveriges största parti, fastslog kravet på folkomröstning, beslutande folkomröstning, i sitt program anförde partistyrelsen att institutet vore "ett nödvändig komplement till det representativa systemet hos ett folk som vill leva under full självstyrelse". Ty, sadet det, ett representativt system "ger hur demokratiskt det må vara utvecklat inte alltid full säkerhet för att den uppfattning folkets flertal hyser angående en viss betydelsefull riksangelägenhet blir avgränsade". Man förklarade också att folkomröstningen "kommer i sin tillämpning att innebära en viktig hävstång till höjande av folkets politiska upplysning samt är ett naturligt uttryck för den fostran till självansvar, vars betydelse framhålls i partiets allmänna grundsatser".

Dessa satsar citeras inte av våra dagars socialdemokrater. Däremot citeras i hela partipressen den artikel i senaste häftet av Tiden som stämplade kravet på folkomröstning som ett försök att "införa helt främmande moment i den svenska demokratin" och påstår att "den genomskinliga avsikten med dessa uppfinningar är att försvåra folkmaktens verksamhet". Det är klara ord! Folkomröstningen är ett ruskigt utländskt påfund — samma tanke som högern för fyrtio år sedan mobiliserade mot parlamentarismen. Och folkomröstningen är i själva verket odemokratisk, ett vapen mot folket, uppfunnet för att komma folkmakten till livs. Huruvida den egentligen den socialdemokratiska ledargrupp som förde partiet till makten med sådana paroller som de förut citerade? Var de tanklösa och okunniga, eller var de också i själ och hjärta ondsinta mot folkstyrelsen? Många av dem som formade programmet är döda, såsom Branting och Per Albin Hansson, men åtskilliga veteraner är kvar bland oss. Men hrr Sandler och Möller och andra säger ingenting.